

Warszawa, 18.03.2018

Szanowni Państwo,

przede wszystkim serdecznie gratuluję tegorocznym Laureatom Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym, jednej z najstarszych i najważniejszych Olimpiad. Gratuluję również organizatorom kontynuacji z powodzeniem, tak ważnej ze względów edukacyjnych inicjatywy dla młodzieży. Tematem zmiennym tegorocznej edycji konkursu była demokracja, która jest dla nas zagadnieniem szczególnie ważnym. Jako „Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym” od 25 lat wspieramy rozwój instytucji demokratycznych i tworzenie przyjaznego klimatu dla działalności gospodarczej. Byliśmy jednym z pierwszych w Polsce niezależnych instytutów badawczych. Zrealizowaliśmy ponad 80 projektów oraz opublikowaliśmy niemal 100 raportów przyczyniających się między innymi do budowy demokracji, kształtowania polityki gospodarczej oraz zwalczania korupcji. Zasadniczym problemem polskiej demokracji jest zbyt mały udział obywateli w procesie decyzyjnym, w tym zwłaszcza w procesie stanowienia prawa, zarówno krajowego, jak i regionalnego oraz lokalnego. Niezmiernie cieszy zatem fakt, iż młodzież jest żywo zainteresowana życiem społeczno-politycznym kraju i świata. Wierzę, że poprzez młodego pokolenia do zdobywania wiedzy dotyczącej zarówno naszego kraju, jak i polityki światowej podwyższymy jakość współczesnej demokracji.

Współczesne pojęcie demokracji to przede wszystkim ustrój, gwarantujący prawa człowieka i umożliwiający obywatelom wpływ na decyzje polityków, poprzez wolne i uczciwe wybory, trójpodział władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską a także kontrolę i równowagę poszczególnych instytucji, sprawujących władzę. Ważną cechą dobrze funkcjonującej demokracji jest uznanie praw mniejszości, w tym również mniejszości politycznych.

Większość Polaków uznaje, że system demokratyczny jest najlepszym możliwym systemem. Według badań CEBOS, w okresie 1993-2017 60-70 procent obywateli naszego kraju wyrażało opinię, że demokracja, pomimo swoich wad, najlepiej pozwala realizować aspiracje obywateli i ma zdecydowaną przewagę nad innymi systemami politycznymi. Przeciwnego zdania było w tym okresie jedynie 10-20% obywateli naszego kraju. Uznając przewagę systemu demokratycznego, Polacy są jednocześnie podzieleni w ocenie samego funkcjonowania demokracji. Według sondażu CEBOS z lipca 2017 r. 52 procent obywateli jest niezadowolonych z funkcjonowania demokracji. Rozbieżne oceny Polaków świadczą o coraz bardziej widocznych wyzwaniach, stojących przed demokracją w obecnym stuleciu.

Druga połowa XX wieku była okresem triumfu systemów demokratycznych. Po traumatycznych doświadczeniach z faszyzmem, nazizmem i komunizmem, systemy demokratyczne udało się odtworzyć w większości krajów świata. O ile w latach 40-tych tego stulecia tylko 11 krajów na świecie mogło pochwalić się systemem demokratycznym, to w 2000 r. według amerykańskiego think tanku Freedom House, 120 krajów czyli 63 procent wszystkich państw świata miało system

Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym

demokratyczny. Triumf demokracji pozwolił na światowym Forum Demokracji, w Warszawie, 25-27 czerwca 2000 sformułować tezę, że po nieudanych eksperymentach z totalitaryzmem i autokracją, demokracja na długo będzie dominowała na świecie. Teza ta okazała się jednak przedwczesna. Pochód demokracji został zatrzymany. Coraz większym problemem stają się systemy, zachowujące formalne znamiona demokracji, mające systemy wyborcze, jednak ograniczające działanie innych instytucji, istotnych dla systemu demokratycznego. Instytucji, bez których system ten nie może dobrze działać. Wyzwaniem dla demokracji jest także rosnąca ksenofobia i populizm. Już Platon dostrzegał, że największym zagrożeniem dla demokracji jest to, że obywatele chcą cieszyć się chwilą i żyć z dnia na dzień, bez zbytniego troszczenia się o przyszłość. Współczesne demokracje pragnąc sprostać oczekiwaniom obywateli, akceptowały ogromne deficyty budżetowe i nawet nie podejmowały prób zrównoważenia wydatków z przychodami. Takiej polityki nie można jednak prowadzić w nieskończoność, co dobitnie pokazuje przykład krajów południa Europy. Konieczność prowadzenia bardziej zrównoważonej polityki gospodarczej skutkuje zaś narastaniem konfliktów, kiedy to różne grupy interesów walczą o coraz mniejsze zasoby.

Demokracja już poprzednio miała swoje okresy wzlotów i upadków. W latach 20 wydawało się, że komunizm i faszyzm są nowymi, bardziej sprawnymi i sprawiedliwymi systemami. Systemy te zbankrutowały 50-60 lat później. Współcześnie konkurencyjnym rozwiązaniem może być dla wielu krajów model Chiński. Jednak już obecnie widać szereg negatywnych cech tego modelu. Wpływ na politykę zaczynają mieć osoby bardzo bogate. 50 najbogatszych członków Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych (Parlament) dysponuje majątkiem o wartości ok. 100 miliardów dolarów, co stanowi wartość 60krotnie większą niż majątek 50 najbogatszych członków Kongresu USA. Chiński wzrost gospodarczy nie jest już tak imponujący, jak w poprzednich 20 latach. Wszystko wskazuje na to, że i tym razem demokracja okaże się najlepszym systemem, po wprowadzeniu niezbędnych korekt do obecnie funkcjonujących rozwiązań.

Współczesne demokracje zbyt dużą wagę przywiązują do wyborów, zaniedbując inne elementy wpływania na decyzje władz. Niewątpliwie wolne wybory są ważnym elementem demokracji, ale równie istotne są inne metody wpływania na decyzje, takie jak chociażby społeczeństwo obywatelskie. Ponadto przykład najlepiej funkcjonujących demokracji pokazuje, że są to te systemy, które nie uległy pokusie majoritarianizmu, przekonaniu, że większość, która wygrała wybory ma upoważnienie do wszelkich zmian. Historyczne doświadczenia podzielonych krajów, takich jak Indie czy Brazylia pokazują, że można w nich utrzymać demokrację, jeżeli większość, która wygrała wybory narzuci ograniczenia dla swojej władzy i zagwarantuje prawa jednostki.

Przewagę zasady ograniczonego państwa wyraźnie pokazała Polska transformacja, która była bolesna, gwałtowna, ale bardzo szybko ograniczyła dostęp do dóbr limitowanych, do których dostęp mogły mieć osoby stojące blisko władzy, takich jak kredyty na specjalnych zasadach, licencje na wybrane działalności. Skutkiem tak wprowadzonych zmian był szybki wzrost przedsiębiorczości bez powstania grupy oligarchów, która zdominowała gospodarkę krajów poradzieckich, gdzie długo utrzymywano limitowany dostęp do zasobów dla grupy uprzywilejowanej.

Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym

Funkcjonowanie demokracji wymaga niewątpliwie zmian, ale zmian związanych z poprawą funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego i ograniczeniem zasobów, którymi władza dysponuje. Mam nadzieję, że program tych zmian wypracują obecni Laureaci Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie.

Z wyrazami szacunku,

dr Mieczysław Bąk

Prezes Zarządu

Fundacja „Instytut Badań nad Demokracją
i Przedsiębiorstwem Prywatnym”